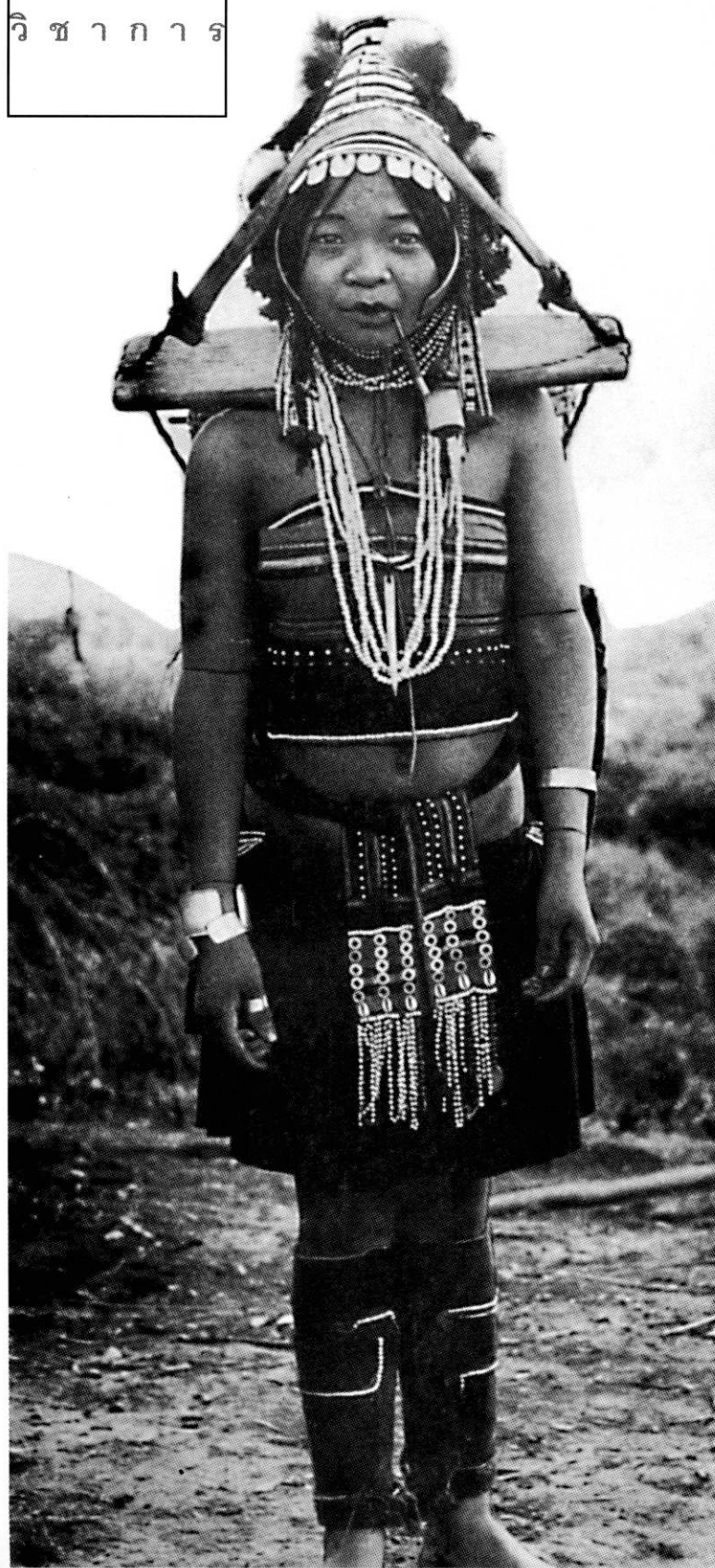


บทความ
วิชาการ



Boon Chuey Srisavasti, THE HILL TRIBES OF SIAM, 1967.

ปรารภ...ความหลากหลาย ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย

ศรีศักร วัลลิโภดม

เรื่องสำคัญของความหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ต้องมองย้อนหลังไปในสมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์เมื่อประมาณ ๔๐๐๐ ปีขึ้นไป ดินแดนที่เป็นประเทศไทยยังมีคนอาศัยอยู่น้อยมากและเป็นแผ่นดินที่เต็มไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของชีวภาพมาก จึงเป็นเหตุให้คนหลายกลุ่มหลายหลากเคลื่อนย้ายเข้ามาทั้งทางบกและทางทะเล ด้วยเหตุนี้เวลาเข้ามาตั้งถิ่นฐานจึงมักกระจายกันไปตามที่ต่างๆ เป็นกลุ่มเล็กๆ

พัฒนาการของสังคมไทยจึงไม่มีกลุ่มใหญ่ แต่จะกระจายกันอยู่ตามถิ่นต่างๆ ในสภาพแวดล้อม แล้วก็มีหลากหลายกลุ่มที่เข้ามาอย่างต่อเนื่อง เพราะฉะนั้นถ้าเรามองในเรื่องของเส้นทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่ยุคโลหะเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันจะพบลักษณะการเคลื่อนย้ายตลอดเวลา ยิ่งเมื่อถึงในยุคที่มีการค้าทางทะเลจนทำให้เกิดรัฐขึ้นมาคือตั้งแต่สมัยสุวรรณภูมิที่จีนเข้ามาถึง ประมาณ ๒๕๐๐ กว่าปีที่เดินทางมาจากโพ้นทะเลเข้ามาตั้งถิ่นฐาน จึงเกิดมีทั้งกลุ่มที่มีความเจริญทางเทคโนโลยีและกลุ่มที่ล้าหลังกระจายกันอยู่ในที่ต่างๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งบ้านเมืองเหล่านี้ เมื่อเกิดเป็นรัฐขึ้นมาก็ต้องการกำลังคนเพราะฉะนั้นการรบทัพจับศึกต่างๆ จึงไม่ได้มีการฆ่าฟันผู้คน แต่กวาดต้อนผู้คนเป็นพลเมือง จึงเกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาติพันธุ์มากมาย

กลุ่มคนเหล่านี้สามารถมองได้เป็น ๒ ประเภทคือ ถ้าเป็นชนกลุ่มเล็กๆ เรียกว่า “ชนเผ่า” ซึ่งยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมของตนเองและความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไว้ได้ ถ้าเป็นชนกลุ่มใหญ่คือ “ชนชาติ” หมายความว่ารวมกันเป็นชนชาติใหญ่ ชนเหล่านี้มีสิทธิที่จะตั้งบ้านเมืองเป็นรัฐขึ้นมา

เมื่อถึงจุดนี้เราสามารถจะแบ่งลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมออกเป็น ๒ พวกคือ พวกแรกคือพวกที่อยู่ตามชายขอบหรือพวกที่เป็นชนเผ่า เช่น ม้ง เย้า กะเหรี่ยง ฯลฯ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ยังไม่ถูกกลืนเข้ามาเพราะขอบเขตรัฐยังไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง จึงยังสามารถรักษาความเป็นเผ่าพันธุ์ ภาษา ประเพณี ความเชื่อต่างๆเอาไว้ได้ แต่อีกกลุ่มหนึ่งคือพวกที่ถูกดึงเข้ามาเป็นสังคมชานา พวกนี้จะเข้าสู่พื้นที่ราบลุ่มและเกิดการผสมผสานกันในระดับท้องถิ่นสูงจนเกิดสิ่งที่เรียกว่า “วัฒนธรรมท้องถิ่น” ขึ้น

สังคมชานาในท้องถิ่นแห่งหนึ่งๆจึงอาจจะมีหลายชาติพันธุ์ที่เข้ามาอยู่รวมกัน แต่ในกระบวนการอยู่ร่วมกันจะเกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของตนเองเข้ามาผสมผสานกันจนเกิดเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้น ดังนั้นถ้าเรามองในท้องถิ่นจะปรากฏผู้คนหลายกลุ่มชาติพันธุ์อยู่ร่วมกัน ตัวอย่างเช่นในสกลนครที่มีทั้งโซ่ กะเลิง ย้อ ไทย อาศัยอยู่รวมกัน ซึ่งจะมีลักษณะที่เข้ามาผสมผสานกัน ด้วยกลไกดังกล่าวนี้ที่เรียกว่าลักษณะความเป็นสังคมชานาและเกิดเป็นความสัมพันธ์กันทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ที่เกิดประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้นมา

เพราะฉะนั้นถ้าเรามองจากความเป็นจริงแล้ว ลักษณะความเป็นชาติพันธุ์จึงควรเริ่มมองจากพัฒนาการของชนชายขอบในระยะแรกๆซึ่งยังรักษาความเป็นตัวเองได้ ก็คือกลุ่มชาติพันธุ์ต่อมาเมื่อเข้ามาผสมผสานอยู่ในสังคมพื้นที่ราบที่เป็นสังคมชานาก็จะมีการผสมผสานเกิดบูรณาการขึ้นมาในอีกระดับหนึ่งจนเกิดวัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้นมา

แต่มุมมองของการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ที่ผ่านมาในอดีตมักจะมองไปที่ภาพโดดๆโดยขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เศรษฐกิจ เพื่อนำไปสู่วัฒนธรรม เพราะไม่ได้มองบนพื้นฐานความเป็นจริงที่เกิดจากการผสมผสานของผู้คนซึ่งไม่อาจอธิบายได้จากภาษาหรือประเพณีอย่างโดดๆ แต่อันที่จริงแล้วการศึกษาชาติพันธุ์ควรมองไปที่การเคลื่อนย้ายกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยเฉพาะเมื่อเข้ามาผสมผสานกันจนกลายเป็นสังคมชานาก็จะปรับไปสู่วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างทันที

ในขณะที่กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ชายขอบก็เริ่มเปลี่ยนไปในกระแสโลกาภิวัตน์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะการรุกรานทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง ซึ่งเข้ามาทำลายวัฒนธรรมของชนเผ่าอย่างรวดเร็ว ทำให้คนชายขอบปรับตัวไม่ทันและกลายเป็นปัญหาอยู่ในขณะนี้ ยกตัวอย่างเช่น เรื่องปัตตานี คือเป็นวัฒนธรรมชายขอบที่อยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมของตัวเองมานานแล้ว เมื่อรุกรานเข้าไปก็เกิดปัญหา “...แต่เขาเองไม่ได้คิดว่าพวกเขาเป็นชายขอบ...เขาเป็นชายขอบในมุมมองของสังคมไทยในระบบไทเวิลด์ แต่พวกเขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมาเลย์เวิลด์...ฉันนึกภาพหนึ่งของเรา ๖๐ ล้านคน เราก็กลายเป็นชายขอบ แต่ภาพของเขา ๒๐๐ กว่าล้านคน เขาไม่ใช่ชายขอบ เขาเป็นคิวิลเซชัน แต่ขณะเดียวกันเขาก็มีศักดิ์ศรีในความเป็นสำนึกชาติพันธุ์และมาตุภูมิเขาคือรัฐตานี เขาไม่ใช่มาเลย์...เขาเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่สัมพันธ์กับความเป็นมาของคิวิลเซชันในเรื่องของรัฐตานี...”

ที่นี่ย้อนกลับมาที่ความเป็นสังคมชานาและความเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องในสังคมยุคโบราณ มันเป็นส่วนหนึ่งที่สัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับสังคมใหญ่ด้วยในเวลาเดียวกัน เพราะฉะนั้นวัฒนธรรมท้องถิ่นก็ยังคงต้องรักษาลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นไว้ในขณะเดียวกันก็ต้องสัมพันธ์กับรัฐอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการรับวัฒนธรรมหลวงจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดและมีการปรับมาเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นตลอดเวลา ในขณะที่วัฒนธรรมท้องถิ่นก็ส่งถ่ายให้กับวัฒนธรรมหลวงด้วยเช่นเดียวกัน

แต่ทว่าการศึกษาทางด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามักไม่มองไปถึงสังคมชานาและฐานของสังคมชานาหรือสังคมใหญ่เพราะกระแสของอเมริกันไนเซชัน(Americanization)ตั้งแต่

สมัยสุโขทัย อยุธยา เป็นต้นมา ได้ลบลภาพของสังคมชาวนาที่มีความหลากหลายออกไปจนหมดสิ้น เพราะมุ่งที่จะพัฒนาเพียงด้านเดียวจึงส่งผลทำให้ไม่เข้าใจในรากฐานของสังคมชาวนาที่แท้จริง ที่มีความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่นและประเพณีท้องถิ่นต่าง ๆ มากมาย

ความเป็นจริงคือชาติพันธุ์หนึ่ง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นไม่มีลักษณะความบริสุทธิ์ของเชื้อชาติ แต่จะมีสำนึกชาติพันธุ์ร่วมกัน ดังนั้นเวลามองกลุ่มชาติพันธุ์จึงต้องมองแกนลึกลงไปถึงสำนึกชาติพันธุ์ เพราะแกนลึกของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์จะมีการสั่งสมและถ่ายทอดต่อเนื่องถึงกันมาโดยตลอด แต่ในขณะเดียวกันก็มีความยืดหยุ่นอยู่ตลอดเวลา ซึ่งไม่สามารถมองเห็นเป็นรูปธรรมได้นั่นคือ ชาติพันธุ์ ดังนั้นจึงไม่มีอะไรที่หยุดนิ่ง มันปรับเปลี่ยนไปตามสังคมวัฒนธรรมตลอดเวลา

ปัญหาที่เราพบในขณะนี้คือไทยเจริญ สยามวิบัติ ทุกอย่างมองเป็นไทยหมด ความเป็นสยามดั้งเดิมที่มีความหลากหลายหายไปหมด *“...ความเป็นไทยเป็นสิ่งสมมติ ความเป็นไทยคือการสมมติ สมมติว่าเรามีอะไรร่วมกันจากคนที่หลากหลาย ความเป็นไทยจะเกิดไม่ได้ถ้าไม่มี ความหลากหลาย เพราะมันเกิดจากการสมมติของความหลากหลาย มันเกิดจากคนที่หลากหลายสมมติว่าเป็นพวกเดียวกัน...”*

ฉะนั้นเมื่อหวนกลับเข้าไปท้องถิ่นเรื่องชาติพันธุ์จึงพบว่าไม่หยุดนิ่ง และชาติพันธุ์ที่มีการผสมผสานเหล่านี้ก็มีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา กลุ่มชาติพันธุ์ที่อ่อนแอก็สลายไป ชาติพันธุ์ที่เข้มแข็งก็จะกลายเป็นวัฒนธรรมหลักของท้องถิ่นต่อไป

ในส่วนของการศึกษาศิลปะสถาปัตยกรรมท้องถิ่นที่มาสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ก็ต้องมองอย่างเข้าใจว่าศิลปะท้องถิ่นจะเกิดขึ้นได้จากมูลเหตุ ๔ ประการ

ประการแรกคือ **ความแตกต่างกันของพื้นที่** คนในท้องถิ่นจะสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่ให้เหมาะสมกับดินฟ้าอากาศ ความรู้ส่วนนี้เป็นการสังเกตของคนที่อยู่ในพื้นที่มาเป็นเวลานาน จนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้อย่างลงตัว ถือเป็นภูมิปัญญาที่มาจากการสังเกตจดจำ ซึ่งมากับความหลากหลายของท้องถิ่นและระบบนิเวศน์

ประการที่สองคือ **ประวัติศาสตร์** ท้องถิ่นนั้นมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์อย่างไรบ้าง และยังหลงเหลือหลักฐานทางประวัติศาสตร์อะไรบ้าง

ประการที่สามคือ **ชาติพันธุ์** ความเป็นชาติพันธุ์ของกลุ่มคนจะแสดงออกมาในรูปแบบของความเชื่อและประเพณีต่างๆ

ปัจจัยทั้งสามประการข้างต้นนี้เองที่จะเป็นตัวแปรภายในซึ่งทำให้เกิดเป็นรูปแบบหรือศิลปะของท้องถิ่นขึ้นมา

ประการสุดท้ายคือความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนกับวัฒนธรรมภายนอก ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญอีกประการจากข้างนอก ซึ่งทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนลักษณะของงานศิลปะและสถาปัตยกรรมอยู่ตลอดเวลา

ดังนั้นความหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์จึงต้องมองในลักษณะของสังคมวัฒนธรรมที่ไม่หยุดนิ่ง โดยมากที่เราต้องการเปลี่ยนแปลงกันผิด ๆ มาโดยตลอด เพราะมองเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และการเมือง แต่มองไม่เห็นผลผลิตของกระบวนการ นั่นคือ การเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมักไม่มีใครศึกษา เพราะการศึกษากการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์จำเป็นต้องศึกษาจากความรู้ลึกซึ้งนึกคิดของคนข้างใน ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยเรียนรู้ที่ไม่หยุดนิ่ง เพราะฉะนั้นการเรียนรู้มนุษย์จึงเป็นการเรียนที่ไม่สิ้นสุดและไม่สามารถตรัสรู้ได้.

* * * * *